

le še nekaj črešenj pozobati, preden bo lahko izrekal o meni sodbo, ki bi bila količkaj pravilna. Kaj sem jaz drugega kakor življenje? In kdo more zajeti življenje v njegovi polnosti in celoti? Danes tak, jutri tak in ko misliš, da me imaš, sem že za deveto goro. Kljuse kritike pa naj le klavrno krevsa za mano. —“

Nekaj sva se še pogovarjala o naših razmerah, o zgodovini in o osebnostih v njej, pripovedoval mi je svoje načrte, dokler naju ni večer prepodil nazaj, v mesto. On se je peljal k svojemu bratrancu na Gorenjsko, jaz pa sem jo mahnil k tovarišem literatom in krokal ž njimi do ranega jutra.

ZLATA RIBA

T O N E S E L I Š K A R

Pomlad je z veliko naglico obsula drevje z zelenjem, le narasla reka je še spominjala na hladne dneve z nalivi in na čemerne oblake, ki so kakor ogromne morske gobe viseli nad mestom.

Topla vlažnost gre iz zemlje.

Na bregu stoji lesena baraka in eno samo okence je obrnjeno k vodi. Zbita je iz najrazličnejših desak in okrajnikov, špranje so prebite z rjasto pločevino starih petrolejskih kant, ponekod tudi z ilovico, na vodoravni strehi pa je stara, bog ve kje pobrana strešna lepenka, obložena s kamenji, da je ne odnese veter.

Voda je kalna in ko počasi pada, pušča na travi plast blata in sviža. Na drugi strani je močvirnata gmajna in par nanovo zgrajenih hišic, ne daleč od barake pa so prve predmestne hiše in koj za njimi je že mesto, ugodno se prebujajoče v solčnih žarkih, ki so pravkar prebili tenko meglo, da je jutro lepo in toplo.

Nekje zvoni. Fabriška sirena rjove, kakor da bi se jata divjih roparic spustila v mehko, nežno jutro.

Na razbitem okencu visi žarek in v baraki je svetlo. Vse stene so surove kakor zunaj. S stropa visi majhna petrolejka na telefonski žici. Pod oknom je pritrjena široka deska, pokrita s časopisnim papirjem; to je miza in na njej je lončena skleda in žlica. V skledi je nekaj razkuhanega fižola in drobtine koruznega kruha plavajo v jesihu. V kotu je majhna zakrpana železna peč, nad njo visi na žeblih razna posoda. Na zadnji steni je slika svetega Antona. Puščavnik je naslikan z dolgo sivo brado, s palico, na kateri je zvonček, ob njem stoji tolsta svinja. Okoli in okoli pa so naslikani prizori iz njegovega življenja: kako izganja

hudiča, kako preganja skušnjave v podobah velikih, prsatih nagih žensk, ki ga vlačijo za lase in brado, kako umira in še marsikaj.

Poleg štedilnika leži v zaboju, ki je nastlan s koruznico in cunjami, malo dete. Žarki se še niso odlomili v ta kot. Dete miži in spi. Bledo je. Lasje so rjavi in malce skodrani, nosek je širok in umazan, pod usti ima polno hrast.

Ob deskah pri oknu je železna postelja.

Polde spi. Obrnjen je k zidu. Hlače ima na sebi. Nerodno leži, da hrope in z roko včasih nemirno sega po zraku. Veter je odrinil okno. Nekaj časa niha sem in tja, potem butne v steno in steklo zažvenkeče. Priprta vrata cvilijo. Polde se vrže na hrbet.

Zbudil se je. Oči ima še vedno zaprte. Počasi, počasi se umika spanec svedru, ki se mu je zaril v možgane: Ve, da je jutro, da je Polde, da spi v svoji postelji, čuti, da žene ni poleg njega, ki je gotovo kje zunaj, dožene vso resnico, da je bil hudičevo zopet natreskan nocoj, da je v baraki in da je tam v kotu njegov otrok, ki še spi . . . Naglo odpre oči. Naglo, čemu bi počasi dojemal vse to, in pogleda nanj. Potem se zazre v strop in v boleči glavi je sto in sto slik, ki ga tišče na to prokleta posteljo. Misli na „Dalmatinca“, na vino, na ženske. S Ceno je plesal. Z njo je kolovratil po Šiški. Kje neki jo je pustil —? Ah, dà! Prepiral se je s stražnikom, ki jo je odvedel na stražnico. Denar . . . Seže v hlačni žep. Prazen je. Na dan privleče samo precej dolg čik. Išče vžigalice pa jih ne najde. A kadir bi strašno rad. Vstane, nekoliko rahle so še noge, in gre k štedilniku. Nikjer jih ni! Jezen sede na posteljo in grize vase.

— Prokleta baba! Pa prav ničesar nima pri hiši!

Togota gre do vratu in srdit je, ker je ni tu, da bi jo ozmerjal.

— Kje tiči zopet —?

Marjeta je stala spodaj pri vodi in z grabljami lovila les, ki ga je nanosila reka. Suhe veje, planke, treske. Bila je bosa in zeblo jo je. Redki, nazaj počesani lasje in neprespene oči so jo kazale, kot da bi ji bilo štirideset let, dasi je bila precej mlajša. Gledala je po reki navzgor in na bregu je bil že precejšen kup kuriva. Obrisala si je blatne noge ob rosni travi, si naložila nekaj vej na roke in šla h koči.

Polde je stal na pragu. V njegovih izpitih očeh je bil srdit pogled. Ko jo je ugledal, kako stopa upognjena, suha, sestradana in vsa žalostna navkreber v strgani bluzi, kako so žile napete na njenih rokah, kako kitaste so njene gole noge, ga je obšlo neizrečeno dognanje. Da je vse to, vsa ta gnila baraka, hrastav otrok in ta ožiljena ženska tako v njem samem, ga je ujezilo, da je vrgel kapo na glavo in planil na cesto.

— Kam greš, Polde? je bolestno odjeknilo izza opla. Pa je kar zavil v ulico in proti mestu.

Marjeta se je naslonila na vrata in gledala za njim. Ne s srdom ne z jezo. Žalostna je bila. Bridke črte, ki so jih izdolble solze v njeno lice, so se poglobile. Stopila je v barako in zakurila. Skozi prerjavelo cev se je kadilo in kadar je zavela sapa, je bušnil dim spodaj v velikih kepah, zlezal pod strop in se tam vil ter tkal v štrene, ki so se proti oknu natezale, in solnčni žarki so bili v njih kakor vijoličaste svilnate nitke.

Dete se je zbudilo in zavekalo. Pomencalo si je zlepljene trepalnice in se poskušalo dvigniti. Bilo je baš, da shodi. Z ročicami se je oprijemalo roba svoje posteljice in počasi sedlo. Velike, modre oči so bile še vse vlažne od spanja, ko pa je zagledal otrok mater, je utihnil in zamokal z ustnicami. Lačen je.

Marjeta je bila slabotna, revna, lačna, toda še vedno ga je dojila. Nasmehnila se mu je, ga položila na posteljo, povila v svoje krilo, da mu je bilo toplo, odpela si bluzo in ga stisnila k sebi. Njene prsi so bile vnete, majcene, otrok se je mučil, zavekal, se zopet z obupom vsesal v bradavico in zopet zajechal.

Voda na štedilniku je zavrela. Z detetom v naročju je napravila prežganko. Ko se je ohladila, ga je nakrmila. Rjava juha se mu je razlivala po bradi, ko pa se je nasitilo, je zadovoljno kobacalo po postelji.

Polde je hodil po mestu. Roke v žepih, kapo zadaj na glavi. Pred visoko stavbo, ki so jo gradili sredi trga, je obstal. Polir mu je že od daleč pomigal, da ni nič dela odveč. Pred gradbeno pisarno jih čaka še kakih dvajset. Čakajo že od ranega jutra. Vedo, da ni dela, pa kar stojijo. Zidarji hodijo po lesenih odrih, nekdo kriči prav na vrhu, motor dvigala hrope.

Polde je mrk, gre in sede v parku na klop. Solnce že toplo žge, sredi trate cveto potonike in grm španskega bezga dehti daleč naokrog. Pomakne si kapo na oči, ki ga ščeme od prevelike svetlobe. In ko tako dremlje, še napol pijan včerajšnjega vina in poln spominov na Ceno, se spomni, da je lačen in da nima denarja. Vstane in gre naglo domov.

Sedi ob mizi, pije prežganko in namaka koščke kruha v jesih, ki je še v skledi od fižola. Ob štedilniku sedi Marjeta. Dete se igra z rožami, ki mu jih je natrgala mati ob bregu.

Molk. Samo dete gode in skozi odprta vrata grgra voda, ki je že precej upadla.

Marjeti je tesno pri srcu, ko tako molči. Zakaj molči? Saj mu ni ničesar storila. Ničesar hudega. Niti žal besede mu ni rekla, ko je prišel

pijan domov. Že nekajkrat je dahnila, da bi spregovorila. Dete se je opraskalo po licu in zaihtelo. Marjeta se skloni k njemu in ga skuša potolažiti:

— Nič ne buba, nič. Lej, lej, pipi rožca!

Polde udari s pestjo po mizi in zavpije:

— Ven ga nesi!

Zunaj ga položi v toplo travo in v blestečem zelenju pozabi dete bolečino. Z ročicami trga velike rumene cvete regrata in ugodno grči:

— Da-da, da-da . . .

Ko se žena spet vrne v barako, stopa po prstih plaho, kakor da je v kletki pri divji zverini, in tako majceno je njeno srce, drobno, trpeče, da se od prevelike tuge sesede na pručko in zastoče:

— Polde, Polde, zakaj si tak —?

Polde drobi s trdimi koraki trhle deske, zveči mrzel čik in sikne:

— Saj sem lahko, hudič! Samo okoli sebe poglej!

— Ali sem jaz kriva, Polde? Saj nisem jaz kriva!

— Kdo pa drugi —?! Če bi bil sam, bi lahko živel kakor baron.

Tako pa imam tebe na glavi in še pankerta —

— Ne kolni otroka, prosim te! Glej, vso noč si pil . . . Ah, ne Polde, saj ti privoščim, ampak vso noč bi vendar ne bilo treba! Ali ni škoda denarja?

Njemu leze kri v glavo, skozi temne poglede vidi suhljato žensko, čepečo na pručki, njene velike obupane oči, ki visijo na njem, so kakor dva težka mlinska kamna. Čuti, kako ga teže, kako ga meljco in stiskajo k tlom. Zažvižga, da bi prepodil ta nelepi in zoprni privid in se zviška vrže na posteljo, ki kar zaškriplje pod njim. Čez nekaj časa spregovori mirno, kakor da vsako besedo posebej premisli:

— Tvojega stokanja sem sit. Zaradi tebe tičim v tej svinjariji, iz katere si ne vem pomagati. Imel sem lepo službo . . . Sedaj je fuč, dela ne dobim, denarja ni — ni ničesar!

— Pojdi v Ljubljano, Polde!

— Kar pojdi, če te veseli ves dan do popka čepeti v gnojnici. Saj nisem norec!

— Drugi so veseli, če dobe delo.

— Hvala lepa za tako delo!

— Kaj pa boš —? Saj vidiš, da niti kruha ni!

— Pa žri travo!

Marjeta čepi nepremično in skozi vse to stradanje in preklinjanje je nekaj srečnih dni kakor bela ptica sredi žalostnega morja. S kmetov je prišla vsa polna nad in hrepenenja po sreči. Doma so stradali . . . Ko je služila že leto dni pri družini sredi mesta v veliki, lepi hiši, je privozil

tam mimo mlad, lep smetar. Pomagal ji je dvigati zaboj za smeti, nasmeljal se ji je in v nedeljo sta se vozila na vrtiljaku. Streljal je v čevljarja, ki s kneftro nabija po vajenčku, in je bilo tako smešno. Pod roko sta se vodila pod kostanji, v gostilni sta plesala, v veži jo je poljubljal in stiskal k zidu — Marjeta pa ni hotela, ne, ko še nista poročena. Čez nekaj tednov po poroki je pričel zopet piti in se pajdašiti s starimi kumpani. V četrtem mesecu je izgubil službo, ker je v pijanosti s kolom pohabil konja. Tedaj jo je prvič pretepel . . . Ko so ju vrgli iz stanovanja, je bila ob porodu in tudi takrat je dvignil pest. Zadnje tri kovače mu je vrgla in kriknila:

— Ne, otroka boš ubil, ki je v meni!

Prvorojenec je umrl. Čez pet let se je rodilo to dete. Ves ta čas pa eno samo silno trpljenje, pomanjkanje, pretepanje, stradanje. Polde živi kakor živina. Med postopači in vlačugami. Denar, ki ga včasih zasluži, če komu sežaga kak meter drv, ali če prekoplje branjevkam kos zemlje, zapije. Marjeta hodi ribat in prat, da ima za prežganko zase, za otroka in — zanj. Rahel up je še vedno v nji. Mogoče pa se bo kar naenkrat spametoval in zaživel lepše življenje.

Njegove oči so postale pijane, rdečkaste, lasje nekam bolno povešeni in nikdar več ni imel lepe besede zanjo. Le včasih, samo včasih, kadar je prišel pozno domov in bil vesel, je legel k nji in ji razgrel telo, ki se je sušilo od garanja, stradanja, mraza in kletev, ki so hujše kakor noži.

Gleda v moža in upa v ljubezen, ki se je potuhnila v črne kote te revščine.

— Polde . . . ?

Na stropu je pajek stkal mrežo. Njegova zenica se vrtoglavijo mnogokotnikih in ko je že skoraj prišel do začetka nitke, se mu zmeša, da se rajši zazre v pajka, ki ždi nepremično v kotu.

— Polde . . . ?

Majcena žuželka je zašumela pod stropom, obletavala svetilko, prihajala nazaj pod mrežo. Naenkrat se je s krili zapletla v vlakno. Obupno se je vrtela v pasti. Zdajci se ji je približal pajek silno prihuljeno, jo zgrabil in odnesel.

— Polde . . . ?

— Kaj?

— Kaj naj storim, da boš vesel?

— Ničesar ne moreš storiti. Zdaj je, kar je. Denarja ni, kruha ni, mesa ni. Ti si napol mrtva, otrok je hrastav — — — torej bom žrl, dokler bom kaj dobil. Potem se bom obesil. Boš videla, obesil se bom. Ampak poprej bom še enega teh hudičev z nožem pošlatal!

Sveti Anton je visel na zidu. Marjeta je gledala k njemu in vsi vragi, ki so bili upodobljeni okoli njegove glave, so zaplesali v njenih očeh in se premetavali, da je bila vsa slika ena sama rdeča lisa.

Polde je zaklel, poiskal trnek, šel k vodi, legel v travo in izkopal debelo glisto.

Marjeta je šla s težkim srcem v trgovino. Brez denarja . . . Z otrokom v naročju. Solnce žgé in v trgovini je prazno in zatoхло, velika mačka leži na vreči otrobov in prede.

— No, kaj bo, Marjeta? Bomo kaj kupili?

Trgovec je majhen, trebuh mu visi čez pas in pleša je od sopare rdeča in vlažna.

— Gospod, če bi dali . . .

— Brez denarja nič! Kaj pa mislite? Vaš mož je brez službe, zastaviti ne morete ničesar —! Draga moja, tako pa ne, veste, je kriza. Tudi jaz moram blago plačati!

— Saj bom plačala, gospod. Sveto obljubim! Dajte mi —

Trgovec ji razlaga, da so sedaj hudi časi, saj on da ve, kako je, ampak ima tudi družino. Čez čas se domisli:

— Takole bomo napravili: Danes sem kupil dva voza drv za zimo. Vaš mož naj jih sežaga — obračunali bomo pa z blagom. Čakajte, dva voza, to je osemdeset dinarjev, no, pa se bo že nekaj nabralo za ta denar. Kajne, Marjeta?

Marjeta je vesela, da je tako in hiti takoj domov. Dete ji je zaspalo v naročju in ko ga položi v posteljico, spi kar naprej.

Polde pa je ujel lepo, veliko ribo. Oprezno jo je položil v travo, ji porinil palec v gobec in ji zlomil tilnik. Riba bije z repom po zemlji, globoko odpre še enkrat široka usta in iz škrg se ji pocedi kri. Njene debele, resne oči še vedno živo gledajo v solnce.

Razveselil se je plena in ko je zagledal Marjeto, ji je skrivnostno pomignil k sebi, pokazal v travo in dejal:

— Stavim, da tehta več ko en kilogram. Zvečer mi jo spečeš!

— Bom, Polde, pravi Marjeta in sede kraj njega. Samo masti nimamo nič.

Polde je zopet v revščini, nekaj ga stiska, da bi grdo spregovoril, pa ga prehiti Marjeta:

— Trgovec te prosi, da bi mu drva sežagal. Dva voza!

— Pa pojdem! Ribo osnaži, a pazi, da te kdo ne vidi. Bom prinesel masti.

In že gre v mislih na dobro večerjo. Marjeta se ozira za njim in se smehlja. Saj je njen mož! Odpravi se v mesto, da poriba gostilno pri mostu.

Na dvorišču je bilo vroče. Mnogo zabojev je tam in praznih sodov. Polde je žagal. Pot mu je lil po licu in po razgaljenih prsih. V glavi mu je bilo vroče še od sinoči in samo dvoje misli je bilo v glavi: Riba in Cena.

Kako je to imenitna ženska. Okrogla, močna, vsi dedci silijo vanjo! Ona pa je pila le ž njim in le on sam je šel ž njo.

Potem se domisli tiste stvari s policijo. Žaga mu obstane in hoče priti v nejasnost: Pred gostilno jo je ustavil stražnik in zahteval od nje nekakšnih dokumentov. — Hudič, v gostilne bo menda nosila svoj krstni list! To še ve, da se je prepiral s stražnikom in da je morala iti na stražnico . . .

Riba je že silno majčkена. Škoda masti zanjo! Počasi se napravi mrak in gre v trgovino.

— Tako, gospod, pa še jutri!

— Dobro, Polde, jutri boš končal, kajne? Lahno noč torej!

— Gospod, za tole bi prosil . . .

— Saj dam, saj dam! Sladkorja —? Moke —? Čaka, danes recimo za trideset dinarjev.

— Ne, denarja!

— Že, ampak Marjeta je rekla, da blago.

— Ali sem jaz drva žagal ali Marjeta? Kolikor sem zaslužil, dajte! Trgovec skomizgne z rameni, odpre predal in mu dá tri kovače.

Polde se ogne barake, zavije v ulico, si kupi nekaj cigaret ter mu je kar prijetno. Žvižga si predse in toliko, da še premišlja:

— Zakaj pa ne —?! Saj je tako vseeno. Če delam — nimam nič, če ne delam — prav toliko. Vina sem se navadil kakor cigaret in če mi še kdo napravi kako pridigo, mu razbijem gobec!

Pri „Dalmatincu“ za vodo je še prazno. Točaj z mastnim belim predpasnikom pomiva posodo, pri mizi sedita dva delavca. Diši po ribah, vinu, čebuli. Naroči si četrтинko in sede k oknu.

— Je bila Cena danes tu? vpraša točaja.

— Bila je in spraševala je po tebi.

Nasloni se na mizo in posluša pogovor onih dveh pri sosednji mizi.

— V soboto zvečer se bom peljal domov.

— Jaz menda tudi. Kar dolg čas mi je po stari.

— Veš, moj fante pa že hodi v šolo. Učen poba je že. Mi že piše.

Čaj, saj imam tu karto.

Privleče zmečkano dopisnico in zloguje:

— Dragi ate mama je zdrava in mi vsi smo zdravi pridi kaj domov adijo tvoj sin Francelj . . . He, kaj! Irhaste hlače sem mu obljubil. Poglej, danes sem jih kupil.

Kmalu se znoči. Polde naroči še četrtniko. To mu tekne in med njim in barako in Marjeto je vedno daljša pot. Komaj da še vidi drevo, pod katerim je — Fej! Zamahne z roko, se udobneje zlekne po stolu in zastrmi v vrata. Precej pivcev se je že zbralo ta čas.

Po deveti uri je prišla Cena. Obstala je sredi sobe in se razgledala. Je visoka, precej debela ženska. Obleka je nekoliko ponošena, izpod kratkega krila silijo lepe noge in kadar se prestopi, se ozro moški na zapeljivo nadkoleno. V skoraj lepem obrazu je trda, moška črta. Kratki lasje razkrivajo zalit tilnik. Modra volnena jopica je polna njenih prsi. Moški mencajo na stoleh. Cena pa se vsede k Poldetu in reče:

— Lepo si me pustil včeraj na cedilu!

Polde je majhen. Žge ga njena bližina, prime jo za roko in zašepče:

— Kako je bilo tam —?

Cena napravi resen obraz, zaničljivo se namrdne in ponosno dvigne glavo.

— So mislili, da sem kakšna cipa. Pa so se zmotili! Sem jim tudi povedala, kar jim gre. Kaj pa ti misliš, Polde?

Cena se razjezi, s členkom trka ob mizo in zobje se ji svetijo.

— Samo predrzne se naj kdo misliti kaj takega! Prokleta ga usekam! Z menoj se ni šaliti!

— Kdo pa misli, Cena! Ti si zame vse na svetu, samo včeraj sem bil pijan . . .

— Saj si res bil! Pa precej nemarno pijan! Ampak danes sem zelo žejna. Naroči kaj!

Pol litra vina sta spila skupaj. Nekje pri peči je nekdo zapel. Smeh in vrišč je vse bolj polnil zakajeno sobo.

Cena se je nagnila tik njegovih ušes in mu naenkrat skrivnostno zašepetala:

— Polde, vem za zlato ribo!

— Zlato ribo . . .?

— Dà, pojdiva ven!

Zunaj je lepa noč. Mesto se je umirilo, samo skozi razsvetljena okna prihaja nerazločen razgovor, smeh, nekje otroški jok in zopet drugje trda beseda.

Cena se mu nasloni na roke, on jo prime okoli pasu in jo stiska k sebi.

— Ne, ne! Ne smeš biti tako nagel! Počakaj, da ti povem.

— No, pa mi povej, Cena!

Šla sta pod kovanje sest na klop v temo. Tu se je naslonila na njegove prsi, ga prijela za glavo in poljubila. Polde se je potapljal v

ljubezen in strašno poželenje po tej ženski ga je omamljalo. Z roko je stiskal njena bedra, Cena pa se je zravnala, ga odrinila od sebe in naenkrat vprašala:

— Ali si moj pravi prijatelj —?

— Pa še kakšen prijatelj!

— Ali mi boš pomagal —?

— Kar povej, kaj te teži!

Zopet ga je objela in mu šepetala med poljubi:

— Zlata riba, fant moj... Zlata ribica... Ali si ti pravi ribič...? Si — —? Ti si moj fant in tvoja bom še to noč! Ljubček moj, kako bom jaz tvoja!... Ampak ujel mi boš ribo! Zvabila jo bom k tebi, ti pa samo potegneš trnk iz vode in hop! ribica bo najina! Zlata ribica... Razdelila si jo bova na polovico... zlato ribo! Ti, ki si moj prijatelj, na, na, na... Poljubljala ga je silno, sedla mu v naročje, mu gladila lase in mu pravila naglo, preudarno:

— Čez pol ure imam sestanek z nekim trgovcem z dežele, ki ima pri sebi vedno veliko denarja. Zmerom hodi za menoj, ho, pa me ne bo, ker si ti moj prijatelj in mi boš pomagal! Speljala mu bova denar. Veliko denarja! Zlato ribo... Potem si razdeliva in se popeljeva k morju. V hotelu bova stanovala in...

Polde se je za hip zjasnil.

— Kje pa ima denar —?

— V čevlju. Kazal mi je že, ampak jaz ne morem sama. Čevlja pa si nikdar ne sezuje.

— Potemtakem je že spal pri tebi —?

— Še nikoli, pa bi rad! Ti pa boš, ker si moj! Kajneda —?

Potegnila ga je na noge, se ga oklenila in ga gnala s seboj. Polde je v tem hipu silno naglo razmišljal. Toda opojnost ženske, ki se je vlegla vanj, ga je mamila, in tisočaki, o katerih mu je pravila, so ga vozljali ž njo. Cena se je smejala, šalila, govorila, kakor da gresta na sprehod:

— Saj mu jih ne bova vzela. Rad pije in se bo opil. Ko se bo streznil, bo mislil, da jih je zapravlil. Tudi če naju vprašajo — midva ne veva ničesar. Sicer pa — saj ima doma še več ko petkrat toliko! Če si vzameva le petino, mu ne bo nič hudega, nama pa bo zaleglo to kakor onim ribičem, ki so ujeli zlato ribo, saj poznaš tisto povest! Polde, nato se popeljeva k morju in natararji se nama bodo do tal priklanjali...

Poskočila je, se mu obesila na vrat in zašepetala:

— Danes pojdeš k meni spat!

Ob parku mu je še naročila:

— Pojdi zdaj v gostilno, veš, v ono, v kateri sva bila včeraj. Čez dobro uro pridem pote. Tam se bo debeluhar napil ko čep, vse drugo pojde zlahka. Adijo, ljubček moj!

Polde se je naenkrat znašel sam na cesti. Ura je bila devet. Ozrl se je po Ceni, pa je ni mogel ugledati več. V parku je bilo skrivnostno tiho. Zavil je v ozko, slabo razsvetljeno ulico, potem še v eno. Spotoma je razmišljal in vse bolj se mu je zdela zagonetna ta stvar. Sedaj, ko je sam, ko ni bilo ženske, ki bi ga mamila, se je zlahka domislil vseh njenih besed.

— Zlata riba . . . Prokleta fina zlata riba! Arest in ričet!!! Hudičeva baba! Kako pa je to —? Če misli zares, je kurba in tatica, če pa ima kake druge namene z menoj, jo vrag zastopi.

To pa je vedel, kako je ž njim. Sam sebe že pozna:

— Baraba sem res. Pijanec sem tudi — ampak kradel Polde ne bo!

Za Ceno je vedel, da je prišla iz Maribora. Stanovala je v Šiški pri neki vdovi. Tudi je vedel, da nič ne dela in da ji baje mož, ki jo je pustil, nekaj malega plačuje. Moške ima tudi, seveda! Kar tako ji ne leti denar z nebes. Ampak ugaja mu, ker jih nima vse vprek. Samo zlate ribe zbira. Zlate ribe imajo zlate luskinе! Vsekakor pa je Ceno imenitna ženska. Uf, kako sveža, sočna . . . Postavil si je pred oči obe: svojo ženo Marjeto in Ceno. Obstal je, zamižal na eno oko, kakor da precenjuje, potem pa je zamahnil z roko in odbil Marjeto, da se je razblinila v noč, ki ga je obdajala.

V gostilni je bilo mnogo ljudi. Peli so in v kotu je igral gramofon Donno Claro — staro bojno pesem vseh lahkoživcev. Ženske, ki so sedele pri mizah, so bile zelo živahne in zgovorne. Fantje so rjuli z gramofonom, pri zeleni mizi so kvartali, Kočevar z velikim rdečim nosom je ponujal srečke in nekdo se je drl: Paar — Unpaar . . . Polde se je zgnetel mimo stolov v ozadje in tam za prizidkom je bilo še bolj živo. Hoj, tam so bili zbrani njegovi znanci in prijatelji. Ko so ga zagledali, so ga pozdravili s strašnim krikom. Potegnili so ga k sebi in vsakdo mu je silil svoj kozarec:

— Na, pij!

— Na, še mojega!

— Pa še tega!

Polde je vlival vase vse polne kozarce omizja, potem pa sedel ter se vrgel v smeh in besede teh prijetnih ljudi in bilo mu je na mah toplo in nežno. Z naslado je praznil kozarce; krilil z rokami, pravil žaltave dovtipe, da so se bili od krohota po kolenih, silil jih je peti in kmalu je vino vse tako zvezalo, da so bili kakor otroci; jecljali so, vriskali, topotali z nogami. Natararica, mlada punčka, se je komaj otepala vseh teh

neštevilnih poželjivih rok, ki so jo hotele raztrgati. Ko se je prerila do Poldeta, mu je zašepetala:

— Neka gospodična vas čaka zunaj.

Polde je vstal in se zamajal skozi sobo. Naglo je pil, prenašlo. Sedaj, ko je vstal, ga je popadla pijanost, da je komaj hodil. Oprijemal se je stolov in pri vratih se je nekaj časa naslonil na zid, da bi si opomogel. Na cesti je stala Cena. Bila je sama. Razprostrl je roke in jo hotel objeti.

— O srce moje sladko! je pijano zakrakal.

Cena je bila togotna. Sedaj, ko je najboljša prilika, pa se nažre, govedina! Ti prokleti! Sunila ga je od sebe, da se je opotekel po pločniku. Pa se je spet zravnal, raznežil svoj obraz in se nasmejal.

— E tarantata-ta, Cenka, srčece moje!

Cena ga je prišla pod roko in ga vlekla po cesti. Tolažila se je: Mogoče še ni vse izgubljeno. Saj ni tako pijan. Sedajle na hladu se bo kmalu streznil.

— Polde, je že tu!

— Kdo je tu —? Cena, Cenka, pojdiva spat . . .

— On, zlata riba !!!

Polde se je pričel zavedati. Z vso silo se je delal treznega in z muko je skušal uravnovesiti svoje noge. Držal je Ceno okoli pasu in pritrjeval:

— Aha, že vem! Aha, zlata riba!

— Sedaj grem nazaj k njemu, ker moram biti nekaj časa sama z njim. Razumeš —?

— Dà, aha sama!

— Pri sebi ima mnogo denarja. Poglej, dve sto dinarjev mi je kar podaril!

Polde je zagledal dva pisana papirja pred očmi, segel po njih, pa mu jih je zmaknila.

— Si rekel, da si moj prijatelj!

Zravnal se je, udaril s pestjo po prsni in svečano zatrdil:

— Tvoj, samo tvoj, Cenka!

— Potem moraš na vsak način ostati na cesti, da se malo strezniš. Pijan ne smeš biti! Počakaj naju pred kavarno za vódo. Poglej —! Sto dinarjev ti dam. Najprej boš moral sam plačati, da si ne bo že naprej mislil bog ve kaj. O polnoči bova tam.

Polde je stisnil bankovec v pest. V grlu mu je bil narastel od sile rãdosten vrisk, pa ga je potlačil. Postavil se je pred Ceno, nagnil glavo kakor mlad zaljubljen fantè, jo sladko pogledal in dejal:

— Na svidenje, golobičica moja!

Cena pa mu je še in še zabičevala:

— Počakati naju moraš pred kavarno! Slučajno se bomo sešli in pozdravila te bom kot svojega brata. Glej, da se ne boš zmotil! Potem, ah . . . Stisnila se je k njemu in bila je ginjena:

— Kajne, da boš vse tako storil, kakor sem ti rekla? Kajne, da pojdeš z menoj . . .? Ti ne veš, kako te čakam!

— Bom! je zatrdil in ko sta se ločila, ji je zaklical: — Zbogom, sestra!

Kolovratil je po raznih ulicah. Sprva mu je še vedno Cena vrtala spomine in nekake nejasne slike tisočakov so mu čepele v možganih, a z vsakim korakom je bila njegova pijanost večja. Žejen je postal in si je mislil:

— Kaj bom zunaj? Noter stopim!

Naslonil se je na zid, kinkal z glavo in nič več ni vedel, kje se dobi jo.

— Kje . . .? V gostilni — — — v kavarni . . .?

Ni se mogel in se ni mogel domisliti, kaj mu je naročila. Potegnil je iz žepa bankovec, pomahal ž njim po zraku in si dejal:

— Eh, se bomo že našli!

Stopil je na breg. Tam so bile mizice in stoli. Sedel je, potrkal ob mizo.

— Slivovke! je zaklical.

Spil je nekaj kozarčkov žganja, plačal, spravil drobiž in se odmajal. Zapel si je nekakšno pesem, obstal sredi ceste in vsakogar, ki ga je srečal, je ustavil.

— Čujte, gospod, ali ste vi zlata riba —?

Smejali so se mu.

— Hudiča, zlata riba — —? Čak no, aha, tamle bo . . .

Stopil je v neko malo kavarno, v kateri ni bilo žive duše. Natakara je dremala ob klavirju. Ko je prikolovratil Polde, se je sunkoma zgenila, si pomela zaspane oči in zazehala. Polde je obstal sredi sobe, buljil z zateklimi pogledi po praznini in se končno opotekel k mizi.

— Steklenico piva . . . Ho, ti, poznaš Ceno . . .? Ne — — Pa ne!

Natočil si je v visok kozarec, da so se pene razlile po mizi, izpil, naslonil glavo v dlan in zastrmel v obupno pijanost. Mize so postale nekam žive, slike na steni visé vse po strani . . . Udaril je plosko po mizi in dognal:

— Prokleta špasno je vse to . . .

Oči so mu tipajoč begale po steni in prišle do okna. Tam je stala na podstavku velika steklena posoda, v njej je bila voda, v kateri so plavale rdeče ribice. Kadar so se obračale proti luči, so se svetile kakor žive zlate ploščice.

Polde je debelo pogledal.

— Zlate ribice! je vzkliknil.

Zamajal se je k oknu, sedel na stol, pomaknil glavo tik k steklu. Ribice so plavale mirno, leno, široko so odpirale usta in resno so gledale s svojimi velikimi črnimi očmi.

V njegovih očeh se je živo blesketalo. Sprva je razložil vsako posebej, potem so se vse združile v zlato, lesketajočo se črto in končno je bila pred njim ena sama velika, okrogla zlata plošča, ki je venomer spreminjala barvo.

Odmeknil je glavo, potrepljal z očmi in poklical natararico.

— Dajte mi eno zlato ribo!

Natararica se mu je zasmejala.

— Kaj boste z ribo! Saj niso naprodaj!

Polde jo je jezno pogledal, obrvi so se mu namršile.

— Zlato ribo! Plačam jo!

Vrgel je kovače na mizo in zavpil:

— Zlato ribo!

Dekle je šlo v kuhinjo. Prišel je kavarnar in ga hotel pomiriti.

— Čujte, dajte si dopovedati: ribe niso naprodaj!

Polde je vstal, se divje ozrl okoli sebe in zgrabil za stol.

— Zlato ribo! Tu je denar!

Možakar je videl pet desetakov — ribice so po pet dinarjev — naj ima norec ribo, če hoče! Prinesel je iz kuhinje pločevinasto škatlico, segel z roko v vodo in ujel ribico. Ko jo je spustil v škatlico, jo je dal Poldetu.

— Zdaj pa kar spat, in pazite, da vam ne skoči na tla!

Polde se je zaletaval ob mize, postavil škatlico predse in se nagnil čeznjo. Tedaj je ribica začofotala, se pognala preko nizkega roba, padla na mizo, udarila večkrat z repom in zdrknila na tla. Nekaj časa je ležala mirno, potem pa se odgnala od tal, padla nazaj in trepetala. Polde je pokleknil, jo pobral, se s težavo dvignil, jo stisnil k sebi in se zazibal na cesto.

Zunaj se je naslonil na drevo, stiskal ribico k licu in blebetal:

— Hoj, zlata ribica, sedaj te imam! Hoj . . .

Skušal je napraviti nekaj korakov, pa se je moral nasloniti na drugo drevo.

Iz ozke prečne ulice sta prišla moški in ženska. Moški je takoj zavil v kavarno, ženska pa, Cena, je stopila k drevesu, ko je spoznala Poldeta. Iz njenih ust je prihajal vonj po sladkem likerju. Bila je malce vinjena in je, misleč, da jo Polde čaka, kakor sta se zmenila, naglo spregovorila:

— Čez nekaj časa pridi v kavarno! Pozdravila te bom kot svojega brata. Naroči slivovke — — —

Šele sedaj je opazila, da leze vase in da se ji samo bedasto smeji. Pijan je bil do nezavesti. Srdita jeza jo je popadla, zgrabila ga je za rame in pridušno kriknila:

— Kje je moj denar?

Polde pa ji je pomolil pred oči rdečo ribo, ki jo je stiskal v roki, in se režal:

— Jo že imam ... Hop ... jo že imam!

Cena ga je sunila v prsi. Zamajal se je, spodneslo ga je in telebnil je na tla. Noge je skrčil k sebi, se preobrnil na stran in v hipu zaspal.

Sunila ga je z nogo in siknila:

— Pes umazani, vse si mi pokvaril!

Obrne se, pljune še vanj in gre za moškim, ki jo je že prišel iskat na prag.

*

Marjeta je prišla domov že pred mrakom. Podojila je otroka, ki se je igral sedaj na travi v zahajajočem solncu, pospravila v baraki in se ves čas zadovoljno oprijemala misli, ki jo je vidno znova naskakovala:

— Bo! Samo kako stalno službo mora dobiti. Šla bom h gospodu, pri katerem sem služila. Pozna mnogo ljudi v mestu, pa bo že kje dobil kaj primerne za zanj.

V duhu si živo slika: Stanujejo v prijazni hiši. Skozi okno se vidi na cesto ali pa na grad. V kuhinji je belo ognjišče, omara za posodo, miza ... V sobi sta dve postelji, nad njima visi slika Marije z Jezuškom v naročju, na oknih cveto pelargonije ... Zvečer pride Polde domov. Truden bo in zadovoljen. Posmejal se ji bo, ko ga bo čakala v belem predpasniku in vsi trije sedejo potem k pogrjnjeni mizi — — —

V škafu je ležala v vodi riba. Z nožem jo je odprla, očistila jo luskin, iztrebila drobovino in jo še enkrat splaknila s svežo vodo. Zrezala jo je na koščke, jih zložila v skledo in nasolila.

Večer se je nagnil nad reko. Dva čolnarja sta porivala prazen tovorni čoln navzgor. Prve zvezde so se užgale nad gmajno, netopirji so švigali in voda je žarela od lune, ki se je dvignila izza streh predmestnih hiš.

Pogrela je kavo, ki jo je dobila v gostilni, kjer je ribala. Dete se je napilo, ležalo je vznak v svoji posteljici, trgalo z ročicami belo cunjjo in kmalu zaspalo.

Marjeta hodi na cesto in čaka. Pa se vrne spet v barako, sede na prag in počiva. Hrbet jo boli od ribanja, kolena so ji razbolela in ko tako sedi v svežem, hladnem večeru z lepo mislijo na solnčne dni, ki naj bi prišli, ji je dobro in komaj čaka naslednjega dne, da pojde h gospodu prosit službe.

V daljavi so visoke gore, prav do zvezd segajo vrhovi. Spomini gredo skozi noč in so kakor sanje, ki si jih nikdar ne moreš povsem jasno poklicati nazaj. Marjeta je pod hribi doma. Sedajle pojo tam fantje na vasi. V dekletih je pomlad in ljubezen. Marjeta še danes ve za vrisk, ki jo je vabil na srce.

Ko vstane, da gre spet pogledat na cesto, čuti, kako jo vse boli. Noge so kakor obtežene s težkimi kamni, v križu jo zbada.

Cesta je temna. Daleč na ovinku gori svetilka in nikogar ni.

— Mogoče pa še kar žaga —?

V baraki prižge petrolejko. Rumenkasta luč se žalostno odbija od zakajenih sten, veter stoče okoli oglov in pločevinasta cev, ki je speljana iz pečice skozi deske, cvili.

Vzdihne, zapre okno in hodi nekaj časa sem in tja. Ob šipi gleda v noč, poslušša — toda od nikoder ni korakov. Vse je tiho, samo veter se igra s strešno lepenko na strehi.

Njena zadovoljnost je manjša in manjša. Pozno je, že je pričela obupavati nad njegovim prihodom. Ali je res tako zloben, tako že silno nažrt od vina in slabe družčine, da ne zna več domov — —?

Še enkrat je šla na cesto. Dà, zdajle gre . . . Pa je le pes ob plotu trl kosti.

Ne bo ga.

Šel je, kamor vsak večer in sedi s pijano družbo. Tam so ženske, ki love moške . . . Spočite so, site, nališpane in vabijo dedce iz gnilih barak, mokrih kleti.

Malo še vedno upa. Mogoče pa je šel samo, da bi si pogasil žejo — —?

Ogenj v pečici je že skoraj pošel. Drva gore kakor smola. Pod posteljo je imela v vreči še nekaj premoga, ki ga je nabrala na cesti, ko so ga vozili v tovarno. Razpihala je žerjavico in nametala nanjo nekaj prahu. Na mizi je ležal kos kruha, zavit v star časopis. Zravnala je papir, se vsedla na pručko poleg pečice, še enkrat skočila k oknu in prisluhnila, sedla nazaj in se naslonila na kolena. Kos časopisa je visel pred njenimi očmi in nehote so se ji natisnjene besede zvezale v stavke:

Chicago, dne 7. marca. Tu je danes umrla znana bogatašinja mrs. Mabel Summers, ki je živela zadnje čase sama zase, zadeta od možganske kapi. Bila je stara 76 let. Vse njeno premoženje, ki ga cenijo na mnogo milijonov dolarjev, je zapustila svojemu psu Hektorju, ki ga je nad vse ljubila. Sorodniki so se proti testamentu seveda pritožili.

Marjeta se je naslonila na steno, zamižala, se bridko nasmehnila tem besedam in dremavica jo je obšla. Tako silno je bila razbita in zaspana . . .

Na trepalnice pritiska nekdo z nevidnimi prsti. Nekajkrat jih je s težavo odrinila, a spanec je bil močnejši. Veter ji je požvižgaval uspavanko.

*

Jutro se je rodilo. Nad vodo je še ležala megla, težka in gosta, vendar pa se je že trgala in v drevesu so peli ptiči.

Po cesti se je majal Polde. Bil je ves povaljan, opraskan po rokah in obrazu, izpod kape so mu štrleli lasje. Lovil se je ob plotovih, se naslanjal ob drevesa, obstajal in se zopet poganjal, kakor da bi ga kdo pehal od zadaj.

Pri baraki se je zamislil, si z roko drgnil oči in mrmral nekaj predse. Mimo zastrtega okna se je pognal do vrat. Bila so zaklenjena. Butnil je z nogo v deske — čakal, butnil drugič, močnejše . . . Nič se ni zganilo.

Udaril je s pestjo.

— Marjeta, hudič, odpri!

Nič.

Tedaj je zgrabil za kljuko, se zaletel s hrbtom še enkrat in ključavnica je popustila. Vrata so zaškripala. Iz barake je silil gost, črnkast dim, da se je opotekel nazaj in se pričel dušiti v kašlju.

Ko se je odhrkal in malce zavedel, je stopil v barako.

Marjeta je ležala na tleh ob pručki in se ni premaknila. Dete, kakor da spi.

Pijanost je lezla iz njega, pogled mu je postajal čistejši, misli so se pričele dramiti. Sklonil se je nad Marjeto, jo objel okoli prsi in jo dvignil. Glava ji je omahnila na zatilnik in njegova dlan je vztrepetala ob dotiku njenega mrzlega lica. Spustil jo je na tla.

Smrtna groza ga je stiskala in ga gnala k otroku. Dotaknil se je njegovih drobnih rok — pa so bile ledenohladne.

Zgrabil se je za lase, odskočil za nekaj korakov in se sesedel na posteljo. Segel je v žep, kakor da bi iskal utehe v cigareti — ko pa je odprl roko, je ležala na dlani povaljana rdeča ribica.

Zbegano je vrgel oči po vsej baraki. Tedaj je opazil, da je štedilnikova cev odmaknjena od odprtine v steni. Še sedaj se je iz nje vil pod strop tenek sivkast dim.

Omahnil je na prag, se zviška vrgel v travo in zatulil kakor pes.